

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และลิงหางยาว (*Macaca fascicularis*)
ในป่าวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน
(The Relationship Between Human Being and Long - tailed Macaques
(*Macaca fascicularis*) in Cultural Forest for the Sustainable Conservation)

พินิจ พิกุลนอก¹

โปรแกรมวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000
โทรศัพท์ : 044 - 254000 ต่อ 1304 E-mail : opium_9@hotmail.com

บทคัดย่อ

อุทยานวนารตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เป็นป่าวัฒนธรรมที่ประชาชนมีความเชื่อในอำนาจอันเหนือธรรมชาติที่คอยปกป้องรักษาป่าและมีลิงหางยาวอาศัยอยู่ในลักษณะประชากรล้นเกินก่อให้เกิดทั้งความขัดแย้งและการพึ่งพิงขึ้นระหว่างลิงหางยาวกับชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผีปูดตาที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ป่าวัฒนธรรม ความขัดแย้ง และการพึ่งพิงระหว่างลิงหางยาวกับมนุษย์ และป่าวัฒนธรรม รวมทั้งแนวทางการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน โดยการสำรวจพื้นที่ สังเกตพฤติกรรมของลิงหางยาว สังเกตและสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบอุทยานวนารตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2551 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 รวมระยะเวลา 1 ปี ผลการศึกษาพบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบเชื่อว่าป่าดอนปู่ตาเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ที่มีปู่ตาซึ่งเป็นบรรพบุรุษ เป็นผู้มีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองรักษาป่า คน และสัตว์ นอกจากนี้ยังดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และควบคุมพฤติกรรมของชุมชน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างลิงหางยาวและมนุษย์นั้นเกิดจากการขาดแคลนอาหารของลิงหางยาวทำให้ลิงต้องบุกรุกบ้านเรือนและพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อหาซึ่งอาหาร ส่วนการพึ่งพิงนั้นลิงได้ใช้ป่าเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และแหล่งสืบพันธุ์ และพึ่งพาอาหารบางส่วนจากมนุษย์ ด้านการพึ่งพิงระหว่างป่ากับมนุษย์นั้น ป่าได้รับการคุ้มครองจากมนุษย์เป็นอย่างดีเนื่องจากเชื่อว่าป่านั้นมีผีปูดตา นอกจากนั้นมนุษย์ยังได้พึ่งพาป่าในฐานะเป็นแหล่งเก็บรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นและพึ่งพิงด้านจิตใจ สำหรับการอนุรักษ์นั้นควรมีการเพิ่มพื้นที่ป่าในพื้นที่ว่างเพื่อเพิ่มปริมาณอาหารลิงให้เพียงพอ และจำกัดการเพิ่มจำนวนของประชากรลิงหางยาวอย่างเร่งด่วน

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์, มนุษย์, ลิงหางยาว

Abstract

The Monkey park at Srithan subdistrict, Patiew district, Yasothon province as a cultural forest where is local people believe in that hide with supernatural power. Since the overpopulation of Long tailed Macaques, *Macaca fascicularis* (LTM) has been arisen in this area, the conflict and mutualism between them and human have been result. The aim of the present

study was to know believe, conflict and to depend between LTM, human and cultural forest with approach for sustainable conservation by surveyed, observed LTM's behavior in Monkey park at Srithan subdistrict, Patiew district, Yasothon province including interviewed several local people around the studied area from September 2008 to August 2009. The result indicated that local people believe that the supernatural power hide in the cultural forest which can be protected the forest, human and wild animals from all enemies and also can be changed and controlled human community behaviors. The conflict between LTM and human indicated by invaded of LTM to human communities and agricultural areas as result from its starvation whereas the depend between them and cultural forest indicated by LTM used the cultural forest as habitats, feeding sources and breeding areas, LTM received some feed from human who are always protected cultural forest from all enemies and also used there as local biodiversity study areas. However, the cultural forest should be controlled under conservative measures of all stakeholders in the area with rapidly restricted to the overpopulation of LTM to maintains the equilibrium between human, animals and forests.

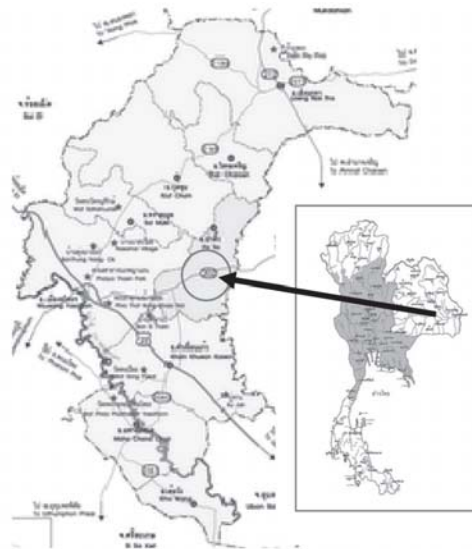
Keyword : Relationship, Human, Long tailed Macaques

1. บทนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความสมดุลทางภูมิศาสตร์จึงเอื้ออำนวยให้เกิดสรรพชีวิตมากมาย แต่ปัจจุบันได้ถูกรุกรานจากมนุษย์ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 23 ของพื้นที่ทั้งประเทศ [1] ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่คุ้มครองตามกฎหมาย ดังนั้นพื้นที่ที่เหลืออีกเกือบร้อยละ 80 ของประเทศจึงอยู่นอกเขตคุ้มครอง ป่าวัฒนธรรมเป็นพื้นที่หนึ่งที่อยู่นอกเขตคุ้มครองแต่เป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเกิดจากบริบทความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า และยังพบว่าพื้นที่นอกเขตคุ้มครองมีการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่าป่าคุ้มครอง [2]

บรรพบุรุษในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีภูมิรู้ในการเลือกทำเลที่เหมาะสมของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอของชุมชนและสอดคล้องกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ได้อย่างลงตัว ได้แก่ ป่าดอมนุ่น ป่าโคก และป่าช้า ซึ่งป่าทั้ง 3 แห่งนี้รวมเรียกว่า “ป่าวัฒนธรรม” ป่าวัฒนธรรมเหล่านี้ถึงแม้จะมีขนาดเล็ก แต่ก็เป็นที่สามารถเอื้ออำนวยแก่ถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ท้องถิ่น ซึ่งมีความผูกพันโดยตรงกับการดำรงชีวิตประจำวันของสังคมในท้องถิ่น จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพโดยเฉพาะพันธุ์พืชและสัตว์ในป่าดอมนุ่น อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ของอุษา และคณะ [3] พบว่ามีพรรณไม้ 246 ชนิด นก 81 ชนิด ปลาหน้าจืด 22 ชนิด และป่าดอมนุ่นบ้านเสือเผาะ อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบพรรณไม้ 207 ชนิด นก 75 ชนิด ปลาหน้าจืด 12 ชนิด สัตว์เลื้อย คลาน 8 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก 7 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 5 ชนิด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือป่าเหล่านี้จะได้รับการอนุรักษ์ โดยเฉพาะป่าดอมนุ่น ซึ่งประชาชนยังมีระบบความเชื่อ เรื่องเหนือธรรมชาติอยู่ เห็นได้ว่าป่าดอมนุ่นส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นป่ารุ่นเก่า มีไม้ขนาดใหญ่ และมีความหลากหลายชนิดมากกว่าป่าโคก ปัจจุบันในการศึกษาป่าวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเน้นในเรื่องความหลากหลายของพันธุ์พืช การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ของชุมชน และมีการศึกษาในบางพื้นที่เท่านั้น

อุทยานวนารตำบลศรีฐานหรือดอนลิง ตั้งอยู่ที่บ้านเตาไห ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร (รูปที่ 1) เป็นป่าดอมนุ่นที่มีความโดดเด่นและพิเศษกว่าดอมนุ่นในภาคอีสานทั่วไป กล่าวคือเป็นพื้นที่ป่าที่ยังคงความสมบูรณ์ และมีลิงหางยาวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จากการสอบถามชาวบ้านบริเวณอุทยานวนารพบว่าพื้นที่ป่าดังกล่าวนี้มีลิงอาศัยมาตั้งแต่ประมาณกว่า 100 ปีที่ผ่านมา [4] ปัจจุบันประชากรลิงหางยาวได้เพิ่มขึ้นมากกว่า 300 ตัว ทำให้ปริมาณอาหารในธรรมชาติไม่เพียงพอ ลิงเหล่านี้ได้เข้าไปรุกรานชุมชนทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ชุมชน ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างลิงหางยาวกับประชาชนที่อาศัยอยู่รอบอุทยานวนาร แต่ความขัดแย้งดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้เกิดการทำร้ายกันระหว่างลิงกับมนุษย์ แต่ได้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างลิงหางยาว มนุษย์ และป่าวัฒนธรรม เนื่องจากความยำเกรงในผีปูดซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาชาวบ้าน และลิงหางยาวเหล่านี้ก็เป็นลิงของปูด หากใครทำอันตรายลิงเหล่านี้ก็จะถูกผีปูดลงโทษ ทำให้เกิดความลำบากใจ ในการบริหารจัดการลิงหางยาวและพื้นที่ป่าวัฒนธรรม ดังนั้นควรมีการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปูดที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ป่าวัฒนธรรม และความขัดแย้งหรือการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างลิงหางยาว มนุษย์ กับป่าวัฒนธรรม เพื่อให้ลิงหางยาว มนุษย์ และป่าวัฒนธรรมได้อยู่ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน

รูปที่ 1 ตำแหน่งของอุทยานวนารตำบลศรีฐาน

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปูดที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ป่าวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาความขัดแย้งและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างลิงหางยาว มนุษย์ และป่าวัฒนธรรม
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์ป่าวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3. วิธีการดำเนินงาน

1. เดินสำรวจพื้นที่โดยรอบวนอุทยานวนาร
2. สังเกตพฤติกรรมการหาอาหารและการพักผ่อนของลิงหางยาว โดยติดตามสังเกตใน 2 ช่วงเวลาคือ ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้น - เวลา 11.00 น. และเวลา 14.00 น. - พระอาทิตย์ตก ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2551 - เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 รวม 12 วัน (ฤดูกาลละ 4 วัน)
3. สังเกตและสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบอุทยานวนาร จำนวน 20 ราย ในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปูด ความขัดแย้งและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างลิงหางยาว มนุษย์ กับป่าวัฒนธรรม และแนวทางในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

4. ผลการศึกษา

4.1 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปูดที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ป่าวัฒนธรรม

ประชาชนเชื่อว่าป่าดอมนุ่นเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ที่มีผีปูดซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นผู้ที่มีอำนาจช่วยปกป้องคุ้มครองรักษาป่า คนและสัตว์ นอกจากนี้ยังดลบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ควบคุมพฤติกรรมของชุมชน และกระตุ้นให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน มีความสามัคคีปรองดอง มีความเมตตากรุณา รู้จักการเสียสละ ทำให้เกิดความสบายใจในการดำเนินชีวิต

ในด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปูดและป่าวัฒนธรรม เป็นรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน บนพื้นฐานของความเชื่อในอำนาจ

ศักดิ์สิทธิ์ของผีปูดซึ่งเป็นที่เคารพของคนในชุมชน โดยมี เฒ่าจ้ำ เป็นผู้รับบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเป็นตัวแทนสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับผีปูดในการทำพิธีกรรมต่างๆ ทั้งพิธีเลี้ยง พิธีเสี้ยงหาย และพิธีบนบาน การเลี้ยงปูดจะกระทำปีละ 2 ครั้ง ครั้งแรกทำในเดือน 6 เรียกว่า การเลี้ยงลง (ก่อนลงทำนา) ครั้งที่ 2 เลี้ยงในเดือน 3 เรียกว่า การเลี้ยงขึ้น (ขึ้นจากทำนา) ในการเลี้ยงผีปูดนั้นอาหารที่ใช้เลี้ยงผีปูดได้แก่ ลาบเต่านา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ควายทาม” การประกอบพิธีจะกระทำบริเวณหอปูตา (รูปที่ 2) ส่วนการเสี้ยงหายนั้นส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและผลผลิตทางการเกษตรในปีนั้นๆ

การอนุรักษ์ป่าวัฒนธรรมจะอาศัยความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อผีปูดผู้มีพลังอำนาจในการดลบันดาลให้เกิดความสุข ความทุกข์ ปกป้องอันตรายจากสิ่งร้ายทั้งปวง ความเชื่อเป็นพื้นฐานของอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์และข้อห้ามต่างๆ ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งชาวบ้านได้นำเอาความเชื่อผีปูดและพิธีการเลี้ยงผีปูดมาเป็นสื่อในการปลูกจิตสำนึกรักษาป่า และต่อยอดความผูกพันทางจิตวิญญาณระหว่างคนและชุมชนกับธรรมชาติ จนกระทั่งชาวบ้านมีความเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า และยังรักษาจารีตประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปูดและป่าวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไว้เป็นสมบัติของท้องถิ่น

รูปที่ 2 หอปูตาซึ่งเป็นที่อยู่ของปูดและใช้ประกอบพิธีกรรม

4.2 ความขัดแย้งและการพึ่งพาระหว่างลิงหางยาวกับมนุษย์ และป่าวัฒนธรรม

ลิงหางยาวในพื้นที่อุทยานวนารได้อาศัยป่าวัฒนธรรม เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาศัย และแหล่งสืบพันธุ์ ชาวบ้านเชื่อว่า ลิงหางยาวเหล่านี้เป็นของผีปูด ทำให้ไม่มีใครกล้าทำอันตราย เนื่องจากเกรงกลัวในอำนาจ นอกจากนี้บริเวณอุทยานวนารยังไม่มีศัตรูผู้ล่าตามธรรมชาติ ทำให้ลิงหางยาวฝูงนี้อยู่ในสภาวะประชากรล้นเกิน จึงทำให้จำนวนอาหารและแหล่งที่อยู่ไม่เพียงพอในทุกฤดูกาล ทำให้ลิงหางยาวต้องบุกรุกเข้าสู่ชุมชนเพื่อขโมยอาหารจากครัวชาวบ้าน ลงเล่นน้ำในอ่างน้ำและห้องน้ำ ขโมยกินน้ำที่ชาวบ้านให้กับโคกระบือที่เลี้ยงไว้ (รูปที่ 3 A) ขโมยกินไข่และตัวอ่อนของเป็ดและไก่ ปีนขึ้นไบบนมุ้งข้าวเพื่อขโมยกินข้าวเปลือก (รูปที่ 3 B) ปีนเสาอากาศทำให้แผงรับสัญญาณโทรทัศน์ได้รับความเสียหาย บริเวณอุทยานวนารบางส่วนยังติดกับพื้นที่นาเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกลิงหางยาวเหล่านี้ได้เข้าไปทำลายพืชผลของเกษตรกรทำให้ได้รับความเสียหาย (รูปที่ 3 C) สร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบอุทยานวนาร

เป็นอย่างมาก ชาวบ้านก็ได้เพียงแต่ไล่ให้ลิงเหล่านี้ออกไปให้พ้นบริเวณบ้านหรือพื้นที่ของตนโดยการส่งเสียงตะโกนขับไล่ ใช้ไม้ขว้างแต่ไม่ให้ออกตัวลิงหางยาวหรือใช้หนังสติ๊กยิงทำให้ลิงกลัว โดยเฉพาะหนังสติ๊กยิงเหล่านี้จะกลัวเป็นอย่างมาก ซึ่งถ้าสังเกตเห็นชาวบ้านคนใดถือหนังสติ๊กมา ลิงจะวิ่งหนีทันทีโดยไม่ต้องยิง แต่ไม่นานลิงเหล่านี้ก็จะกลับมาแสดงพฤติกรรมเดิม อีกครั้ง เนื่องจากทนสภาพหิวโหยไม่ไหว นอกจากการทำคามเสียหายต่ออาหารบ้านเรือน และผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ลิงหางยาวยังเป็นแหล่งของโรคไข้มาลาเรีย ซึ่งมีโอกาสแพร่มาสู่ชาวบ้านได้โดยมีลิงเป็นพาหะ แต่ขณะนี้ยังไม่มีการตรวจพบผู้ป่วยในพื้นที่ดังกล่าว ความขัดแย้งดังกล่าวมีสาเหตุหลักมาจากการขาดแคลนอาหาร ทำให้ลิงหางยาวต้องบุกรุกชุมชนเพื่อเข้ามาซึ่งอาหาร ดังนั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวควรมีการเพิ่มปริมาณอาหารในธรรมชาติให้เพียงพอต่อความต้องการของลิงหางยาวซึ่งจะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ในระยะยาวและยั่งยืน

รูปที่ 3 ความขัดแย้งระหว่างลิงหางยาวกับมนุษย์

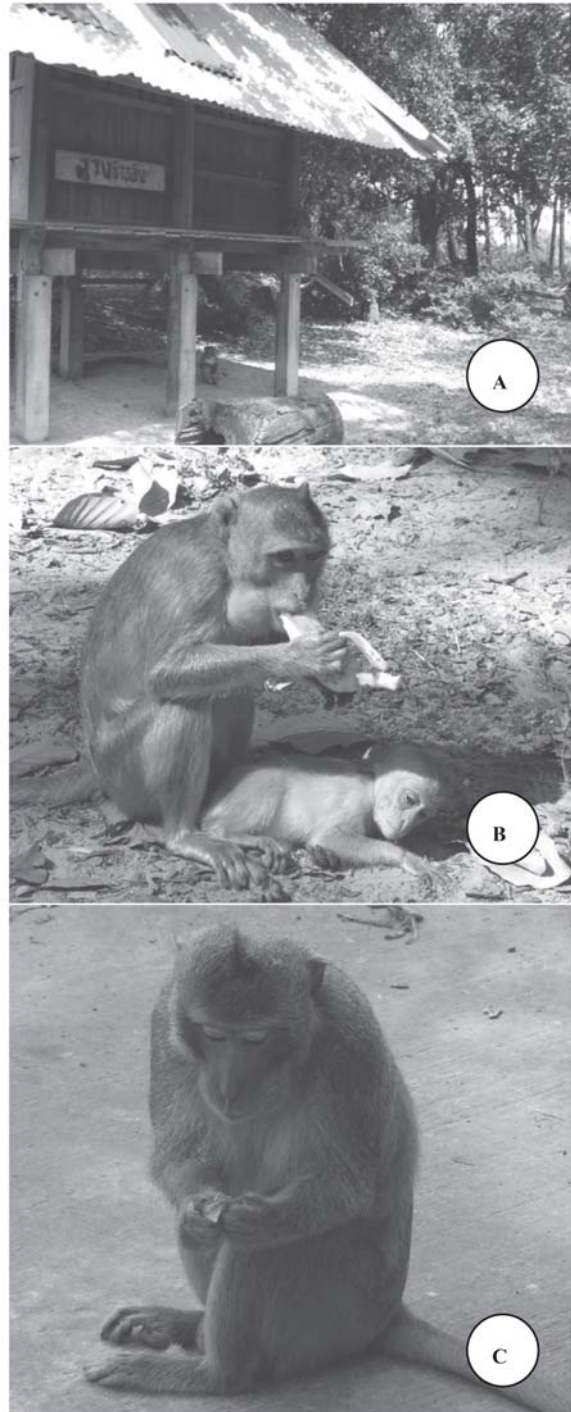
การพึ่งพาระหว่างลิงหางยาวกับป่าวัฒนธรรมนั้น ลิงหางยาวได้ใช้ประโยชน์จากป่าไม่ว่าจะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และแหล่งสืบพันธุ์ โดยเฉพาะแหล่งอาหารนั้นถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอันดับหนึ่ง จากการสังเกตพบว่าลิงหางยาวที่อาศัยในป่าวัฒนธรรมแห่งนี้ จะออกมาหาอาหาร 2 ช่วงคือ ในช่วงเช้าตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงเวลาประมาณ 11.00 น. แล้วกลับเข้าไปพักผ่อน และออกมาหาอาหารอีกครั้งในเวลาประมาณ 14.00 น. จนถึงเวลาพระอาทิตย์ตก อาหารหลักที่ลิงหางยาวกินได้แก่ พืช ส่วนของพืชที่ลิงหางยาวกินนั้นจะกินทั้งส่วนที่เป็นราก (รูปที่ 4) ลำต้น ดอก ผล และเมล็ด รวมทั้งแมลงและสัตว์ขนาดเล็กอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าแห่งนี้ด้วย

รูปที่ 4 ลิงหางยาวกำลังกินรากพืช

การพึ่งพาระหว่างลิงกับมนุษย์นั้น ชาวบ้านได้มีการตั้งฉางข้าวลิง (รูปที่ 5 A) เพื่อใช้เป็นอาหารของลิงในฤดูแล้ง เนื่องจากเป็นช่วงที่ลิงหางยาวขาดแคลนอาหารมากที่สุด เพราะพืชในอุทยานวนารผลิตใบ ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนจึงร่วมกันบริจาคข้าวเปลือกและนำมาเก็บไว้ในฉางข้าวที่สร้างขึ้นบริเวณอุทยานวนาร นอกจากนี้ในแต่ละวันชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจะนำอาหารไปให้ลิงดังกล่าว อาหารที่นิยมให้ลิงได้แก่ กกล้วย (รูปที่ 5 B) แตงโม และกล้วยตาก เนื่องจากหาได้ง่ายในท้องถิ่น การให้อาหารแก่ลิงนั้นมักจะไม่ทั่วถึงเนื่องจากมีการแก่งแย่งกันเองของลิง ซึ่งลิงที่มีขนาดใหญ่และแข็งแรงกว่ามักจะเป็นผู้ได้อาหารก่อน ส่วนลิงที่อยู่ในวัยเด็ก (infant) มักจะไม่ได้อาหารโดยตรงจากมนุษย์ นอกจากการแก่งแย่งแล้วลิงหางยาวบางตัวยังแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทำให้มนุษย์ผู้ให้อาหารเกิดความกลัว เลยต้องทิ้งอาหารเหล่านั้นให้กับลิงตัวนั้นไป เมื่อลิงตัวนั้นได้อาหารก็จะถือแล้ววิ่งเข้าป่าหายไป ทำให้ลิงตัวอื่นๆ ไม่ได้รับอาหารจากมนุษย์ ซึ่งการได้รับอาหารจากมนุษย์นั้นจะมีปริมาณไม่มากและไม่บ่อยนักเนื่องจากหมู่บ้านที่อยู่รอบอุทยานมีขนาดเล็ก จำนวนประชากรจึงมีไม่มาก และพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจึงไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวบ่อยเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบว่า การให้อาหารลิงของมนุษย์นั้นได้มีการให้อาหารที่ไม่มีในธรรมชาติ เช่น ลูกอม (รูปที่ 5 C) ขนมหวาน และขนมขบเคี้ยวต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลต่อพฤติกรรมและการกินของลิงในอนาคต และยังอาจเกิดปัญหาต่อระบบทางเดินอาหารของ ลิงหางยาวเนื่องจากการกินถุงพลาสติกเข้าไป ซึ่งอาจทำให้ลิงหางยาวเสียชีวิตได้

การพึ่งพาระหว่างมนุษย์กับลิงหางยาวนั้น มนุษย์เชื่อว่าลิงหางยาวเป็นลิงของปู้ตาซึ่งเป็นตัวแทนของปู้ตาและคนในพื้นที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีความเชื่อว่าการทำบุญโดยการให้อาหารแก่สัตว์นั้นก็เป็นการทำบุญอีกช่องทางหนึ่ง ถือได้ว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่รอบอุทยานวนารได้ใช้ลิงหางยาวเหล่านี้เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจอีกสิ่งหนึ่ง

รูปที่ 5 การพึ่งพาของลิงหางยาวกับมนุษย์

ส่วนการพึ่งพาระหว่างมนุษย์กับป่าวัฒนธรรมนั้น ป่าวัฒนธรรมได้เป็นแหล่งรวบรวมพันธุกรรมของพืชและสัตว์ โดยชาวบ้านได้ช่วยกันปกป้องรักษาและไม่มีใครทำลายเนื่องจากเชื่อว่าเป็นป่าของปู่ตาและเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ถ้าบุคคลใดล่วงเกินจะต้องมีอันเป็นไป ทำให้พื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์และมีพืชนานาชนิด จึงเป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันต้นไม้ใหญ่ตายลงเป็นจำนวนมากอันเนื่องมาจากต้นไม้มีอายุมาก ทำให้ส่งผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่และแหล่งอาหารของลิงในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ป่าวัฒนธรรมยังเป็นแหล่งพึ่งพิงทางใจของคนในชุมชนซึ่งเกิดจากความเชื่อที่ว่าเป็นที่อยู่อาศัยของปู่ตาผู้ที่คอยปกป้องดูแลชาวบ้าน

4.3 แนวทางในการอนุรักษ์ลิงหางยาวและป่าวัฒนธรรมให้อยู่คู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

เนื่องจากลิงหางยาวสามารถผสมพันธุ์ได้ทั้งปี ทำให้ประชากรลิงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประชากรลิงหางยาวในวัยเด็ก (รูปที่ 6) ดังนั้นจะต้องมีการควบคุมจำนวนประชากรลิงโดยการทำหมันในลิงหางยาวเพศผู้และฝังยาคุมกำเนิดในลิงหางยาวเพศเมีย แต่ลิงหางยาวเป็นสัตว์สังคม มีการแบ่งชั้นภายในฝูง ซึ่งการทำหมันเป็นการกำจัดแหล่งสร้างฮอร์โมน ทำให้ความแข็งแกร่งและความก้าวร้าวหมดไป จึงไม่สามารถสู้กับเพศผู้ตัวอื่นๆ ได้ และถูกขับออกจากฝูงในที่สุด สำหรับในเพศเมียการฝังยาคุมกำเนิดนั้น ยังมีข้อมูลน้อย จึงมีความเสี่ยงถ้าหากหากขนาดของยาที่ใช้กลับมีผลตรงข้ามกระตุ้นให้เกิดการตกไข่มากขึ้น [5]

รูปที่ 6. ประชากรลิงหางยาวในวัยเด็ก

นอกจากนี้จะต้องมีการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานวานรให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของลิงหางยาว โดยเพิ่มแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและแหล่งอาศัยให้เพียงพอ โดยเฉพาะแหล่งน้ำนั้นในพื้นที่อุทยานวานรมีแหล่งน้ำถาวรหนึ่งแห่ง และแหล่งน้ำชั่วคราวอีกหนึ่งแห่งซึ่งมักจะแห้งขอดในฤดูแล้ง (รูปที่ 7) ดังนั้นควรมีการเพิ่มจำนวนบ่อน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของลิงหางยาวในอนาคต นอกจากนี้พื้นที่อุทยานวานรบางส่วนยังว่างเปล่า (รูปที่ 8) ควรมีการฟื้นฟูและปลูกป่าเพิ่มเติม เพื่อเป็นการขยายพื้นที่ป่า เพิ่มปริมาณอาหารและแหล่งอาศัยของลิงหางยาวให้เพิ่มขึ้น และเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุ์พืชให้อยู่คู่ป่าวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการพื้นที่ป่าวัฒนธรรมแห่งนี้ควรมีหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประชาชนในพื้นที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ โดยการจัดสรรงบประมาณในการเพิ่มพื้นที่ป่าเพื่อเป็นแหล่งน้ำและแหล่งอาหาร รวมทั้งควบคุมประชากรของลิงหางยาวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและจำนวนประชากรลิงหางยาว อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืนของอุทยานวานรต่อไป

รูปที่ 7. บ่อน้ำชั่วคราวที่แห้งขอดในฤดูแล้ง

รูปที่ 8. พื้นที่ว่างเปล่าบริเวณอุทยานวานร

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

ประชาชนเชื่อว่าป่าดอนปู่ตาเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ โดยมีผีปู่ตาซึ่งเป็นบรรพบุรุษช่วยปกป้องคุ้มครองรักษาป่า คนและสัตว์ ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและลิงหางยาวนั้น มีทั้งความขัดแย้งและการพึ่งพาเกิดขึ้น ซึ่งความขัดแย้งนั้นเกิดจากการที่ลิงหางยาวขาดอาหารทำให้ต้องบุกรุกชุมชนและพื้นที่การเกษตรเพื่อให้มาซึ่งอาหาร แต่ลิงก็ได้พึ่งพาอาหารจากมนุษย์ ในส่วนการพึ่งพาป่าวัฒนธรรมของมนุษย์และลิงนั้น มนุษย์ได้พึ่งพาทางจิตใจและเป็นแหล่งเก็บรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ และลิงหางยาวได้ใช้ป่าวัฒนธรรมเป็นแหล่งที่อยู่ แหล่งอาหาร และแหล่งสืบพันธุ์ จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ลิงหางยาว และป่าวัฒนธรรมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในการอนุรักษ์ต่อไป นอกจากนี้ควรมีการศึกษาความหลากหลาย

หลายของพันธุ์พืชและพืชที่เป็นอาหารลิงหางยาวในรอบ 1 ปี เพื่อจะได้วางแผนในการปลูกป่าและเพิ่มปริมาณพืชอาหารลิงให้เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา และควรมีการคุมกำเนิดประชากรลิงเพื่อควบคุมจำนวนประชากรให้เหมาะสมต่อพื้นที่อาศัย รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวให้เข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรม การกินอาหารของลิงเพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาว และป้องกันการได้รับสิ่งแปลกปลอมเข้าสู่ร่างกาย

6. กิตติกรรมประกาศ

ศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความร่วมมือของชาวบ้านเตาไห ที่ถ่ายทอดความรู้ เสนอความคิดเห็น และสร้างไว้ซึ่งป่าวัฒนธรรม อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญและแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และขอขอบพระคุณ คุณแม่เปิ้ล ใจใหญ่ ที่อนุเคราะห์ที่พักและดูแลผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, *สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย*, กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2547.
- [2] K. Wongpakam. et al, “Plant Diversity and Dominant Species in a Cultural Forest at Na Dun District Mahasarakham Province”, *Journal of Science and Technology Mahasarakham University*, vol. 25(3), pp. 13-24, 2006.
- [3] อุษา กลิ่นหอม และคณะ, *โครงการศึกษาและสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติจังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวท มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539.
- [4] พินิจ พิกุลนอก, “ตอนลิง : โชคดีหรือวิบากกรรมของลิงปูด้า”, *วารสารตะคอง*. vol. 1 (2), pp. 106-113, 2549.
- [5] สุจินดา มาลัยวิจิตรนนท์ และยุชรุ ฮามาตะ, “สถานภาพของลิงมะแคในประเทศไทย : สัตว์จะอยู่ได้อย่างไรเมื่อมนุษย์เข้าไปรุกราน?” ใน *การประชุมวิชาการทางสัตวแพทย์และการเลี้ยงสัตว์ครั้งที่ 33*, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2550.